

D121 1979

1979, říjen, Praha. – Stanovisko k porušování československého pracovního zákonodárství a mezinárodní úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

Stanovisko Charty 77 k jednání Mezinárodní organizace práce o stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování čs. pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

V říjnu 1979 má čs. vláda předložit Mezinárodní organizaci práce¹ zprávu o plnění úmluvy č. 111² o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání na podkladě stížnosti, kterou na porušování této úmluvy proti signatářům Charty 77 v praxi čs. zaměstnavatelských organizací a úřadů podala v roce 1977 Mezinárodní konfederace svobodných odborů.³

Je nepochybné, že projednávání diskriminační praxe proti signatářům Charty 77 a těm, kdo ji odmítli odsoudit na půdě Mezinárodní organizace práce, bylo velmi důležité. Ukázalo na rozpor mezi tvrzením čs. úřadů, že v čs. praxi jsou důsledně zachovávána ustanovení úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání, a mezi skutečným postupem zaměstnavatelských organizací a úřadů proti občanům, kteří projeví kritický postoj k porušování práv a svobod ze strany současné moci v Československu.

Diskriminace v zaměstnání a povolání, ačkoliv je v rozporu s Ústavou ČSSR, Zákoníkem práce i úmluvou č. 111, přesto v ČSSR stále trvá a uplatňuje se proti občanům, kteří zastávají kritické politické postoje. Mnozí z těch, kteří byli v roce 1977 z výše uvedených důvodů propuštěni ze zaměstnání nebo byli donuceni rozvázat pracovní poměr, museli přijmout zaměstnání, které je hluboko pod úrovní jejich profesionální kvalifikace a takovéto zaměstnání vykonávají doposud. Jiní občané, kteří odmítli přijmout jakoukoliv nekvalifikovanou práci a domáhali se zaměstnání přiměřené kvalifikaci, byli dlouho bez práce, ačkoliv v jejich oboru byla volná místa, ale pro podpis Charty 77 je organizace odmítaly do zaměstnání přijmout. Další, kteří sice propuštěni nebyli, byli přeřazeni na nižší funkci, méně placenou práci apod. Souhlasili s tím, protože kdyby odmítli, byli by propuštěni.

Někteří občané, kteří po propuštění ze zaměstnání nemohli v Čs. republice nalézt žádné zaměstnání a nemohli či nechtěli snášet další formy represe ze strany čs. úřadů, byli donuceni k emigraci.

Zaměstnavatelské organizace, úřady, soudy odborové organizace přitom postupovaly v úzké součinnosti. Zvláště výrazně se tento jednotně organizovaný postup proti stoupencům Charty 77 projevil v praxi čs. soudů, které jsou podle čs. Ústavy nezávislé a

mají rozhodovat na základě zjištění skutečného stavu věcí.

Soudní řízení v pracovních sporech signatářů Charty 77 (a v analogických sporech) bylo výsměchem spravedlnosti. Soud se v rozhodování fakticky opíral o jediný „důkaz“, kterým bylo prohlášení Generální prokuratury ČSSR, podle něhož je Prohlášení Charty 77 namířeno proti socialistickému státnímu a společenskému zřízení v ČSSR.⁴ Prohlášení Charty 77 nebylo v ČSSR nikdy veřejně publikováno, a tedy ani soud je neznal; přesto nesmělo být – jako důkaz před soudem přečteno. Otázka pravdivosti tohoto prohlášení, kterou signatáři chtěli před soudem dokázat a zdůraznit, byla pro soud vyřešena zmíněným stanoviskem Generální prokuratury a tím, že oficiální masové sdělovací prostředky ve službách moci Prohlášení Charty 77 odmítly a označily je za nepřátelské čs. státu a jeho sociálnímu řádu.

Soudní řízení se konala prakticky s vyloučením veřejnosti, soudy odmítaly žalobcům vyslechnout svědky, provést jimi navržené důkazy atd., takže hlavní zásada, kterou se mají v jednání řídit, totiž zjistit skutečný stav a na základě toho rozhodovat, byla tak zcela popřena. Proto také všechny rozsudky vynesené v těchto soudních sporech jsou porušením čs. práva a měly by být zrušeny.

Soudy neposkytly občanům v těchto sporech zákonnou ochranu proti zaměstnavatelům a ve většině případů jen sankcionovaly porušování pracovních práv občanů ze strany zaměstnavatelů. Protože soudní řízení v pracovních sporech signatářů Charty 77 mělo jednoznačný charakter, mnozí občané, kteří byli propuštěni ze zaměstnání, se vůbec na soudy neobraceli u vědomí bezúspěšnosti takových žalob. Jiní pak po rozsudku soudů I. instance, které žaloby signatářů Charty 77 šmahem zamítaly, se již proti těmto rozsudkům ani neodvolávali. Věděli předem, že odvolání nebude vyhověno – a také se většinou nemýlili.

Charta 77 i jednotliví signatáři na toto porušování práva kriticky upozorňovali všechny nejvyšší státní orgány, Federální shromáždění, federální i českou vládu, Generální prokuraturu i Nejvyšší soud. Nikdo z těchto orgánů na tato upozornění a výzvy nereagoval a tím méně učinil nějaká opatření k nápravě těchto nezákonností. Konečně i zpráva čs. vlády, podaná Mezinárodní organizaci práce v roce 1978, existenci těchto protiprávních perzekucí signatářů Charty 77 nepřiznala a prohlašovala, že žádná diskriminace v zaměstnání a povolání v ČSSR neexistuje a že úmluva č. 111 je důsledně dodržována.

Obdobně postupovaly i odbory. Nejenže neposkytly svým členům, kteří byli propuštěni ze zaměstnání pro své politické a občanské postoje, žádnou ochranu, ale dokonce předem dávaly zaměstnavatelům svůj souhlas k rozvázání pracovních poměrů, jak to vyžaduje Zákoník práce, aby se tak této diskriminační praxi dodalo zdání legality; ba v nejednom případě tyto občany zbavovaly i členství v ROH. Přitom vyloučení z odborů znamená, že občan je zbaven různých práv a nároků v pracovněprávních a jiných vztazích. Ačkoliv

tento postup je porušením nejen vnitroodborových norem, ale i norem čs. práva a mezinárodních závazků, které ČSSR převzala včetně Úmluvy o odborové svobodě a ochraně odborového práva, čs. *odborní v této protiprávní praxi pokračují*. Neexistuje jediný případ, kdy bylo zrušeno vyloučení z ROH, k němuž pro podpis Charty 77 došlo.

Hlavní nápor proti stoupencům Charty 77 k jejich zastrašení a zároveň k zastrašení ostatních občanů byl v pracovněprávní oblasti uskutečněn v prvním pololetí roku 1977. V roce 1978 se tato diskriminace uplatňovala již proti menšímu počtu osob, přičemž ji úřady aplikovaly diferencovaněji a selektivněji. V druhé polovině roku 1978, zejména v důsledku průběhu jednání o stížnosti u Mezinárodní organizace práce, která se vyvíjela pro čs. vládu nepříznivě, ukázaly se jisté modifikace v praxi čs. úřadů vůči signatářům Charty 77.

V této době ani soudní rozhodování není již tak unifikované. Aby čs. strana měla aspoň nějaké argumenty pro své tvrzení, v několika případech organizace vzaly před soudním jednáním svou výpověď zpět. Někteří signatáři, zvláště když pracovali v dělnických profesích, u soudu 1. nebo 2. instance své spory dokonce vyhráli. V případech uváděných i ve stížnosti MOP, které zvláště budily pozornost i mezinárodní veřejnosti, dlouhodobě nezaměstnaní, vysoce kvalifikovaní odborníci (např. lékařka J. Zelenková, prof. Z. Jičínský) mohli začátkem roku 1979 začít opět pracovat.

V těchto případech ovšem nešlo o svobodnou volbu zaměstnání ve smyslu úmluvy č. 111. Tito občané nastoupili práci – po svém souhlasu – na místech, která jim zajistily orgány státní správy. Bez rozhodnutí a zásahu úřadů, které projednaly jejich pracovní umístění v té či oné organizaci, je žádná organizace sama do zaměstnání nepřijala. Avšak například historik docent Milan Hübl dodnes žádné trvalé zaměstnání nenašel a je jen přes léto zaměstnán v dočasném pracovním poměru jako recepční v kempu.

I když tedy došlo k jistému taktickému posunu, *nebyla uskutečněna opravdová náprava nezákonností, k nimž v období roku 1977 až 1979 došlo*. Nebyly zrušeny nezákonné rozsudky, nezákonně propuštění nebyli odškodněni morálně ani materiálně; ti, kdo byli přeřazeni na horší, méně placenou funkci, zbaveni určitých funkcí apod., nemohli se vrátit k původní práci, na původní místa, i když by to bylo prakticky možné a proveditelné. Nebylo zrušeno jejich vyloučení z odborů apod. V ČSSR nadále nejsou v praxi respektována příslušná ustanovení úmluvy č. 111, článek 3, písmeno C, ani příslušná ustanovení Ústavy ČSSR, podle nichž všichni občané bez ohledu na své politické názory a postoje mají právo na práci. Organizace, které mají volná pracovní místa, stále vyžadují od uchazečů o některá pracovní místa splňování určitých kádrových předpokladů (např. členství v KSČ), ačkoliv k tomu nejsou žádným čs. právním předpisem oprávněny.

Toto nerespektování úmluvy č. 111 i Ústavy ČSSR bylo podepřeno Nejvyšším soudem ČSSR, který ve svém zhodnocení poznatků soudů při uplatňování zákona č. 20/1975 i o

otázkách skončení pracovního poměru (*Sbírka soudních rozhodnutí* č. 9–10/1978, s. 500–501) přijal takový výklad § 46 odst. 1 písmeno E Zákoníku práce z roku 1975, kterou Federální shromáždění ČSSR přijalo na základě kritiky ze strany Mezinárodní organizace práce, že čs. Zákoník práce je v tomto ohledu v rozporu s úmluvou č. 111.

Podle tohoto nového výkladu Nejvyššího soudu organizace může dát podle § 46, odst. 1, písmeno E Zákoníku práce pracovníkovi výpověď pro nesplňování požadavků, jež jsou nezbytné pro řádný výkon funkce a jejichž nesplnění organizace nezavinila. *Tyto požadavky nemusí být stanoveny žádným právním předpisem a mohou se týkat (podle druhů vykonávané práce nebo zastávané funkce) občanské angažovanosti, morálně politických kvalit pracovníků apod.*

Výklad Nejvyššího soudu ČSSR sankcionuje tak všechny nezákonné rozsudky proti signatářům Charty 77 a prakticky jen potvrzuje, že organizace může kohokoli z politických důvodů propustit a soud jí takový výpovědní důvod uzná. Pracovní právo se tak mění v této interpretaci v instrument politického tlaku na ty občany, kteří nemají konformní postoj k současné moci.

Zjištění skutečného stavu pokud jde o porušování úmluvy č. 111 v činnosti zaměstnavatelů i úřadů v Československu vyžaduje podle našeho názoru, aby celková situace i jednotlivé případy byly prošetřeny na místě, aby bylo možno konfrontovat tvrzení uváděné v oficiální čs. zprávě s konkrétními zkušenostmi jednotlivých osob, které byly či stále jsou objektem diskriminace v zaměstnání a povolání. Postup podle staré latinské zásady „Audiatur et altera pars“ by umožnil objektivně přezkoumat situaci, když by čs. úřady a zaměstnavatelské organizace i odbory musely podat podrobné vysvětlení a odůvodnění svého postupu ke konkrétním důkazům a argumentům postižených čs. občanů.

Tento postup lze doporučit také proto, že při jednání Mezinárodní organizace práce a jejích orgánů postupují zástupci čs. vlády, zaměstnavatelů i odborů zcela jednotně podle předem koordinovaného plánu, takže práva občanů, vůči kterým byla uplatněna diskriminace v zaměstnání a povolání, žádná čs. složka nezastupuje a nehájí.

Pro Mezinárodní organizaci práce by proto bylo nejúčelnější, aby do Československa vyslala vyšetřující komisi, jež by jí mohla vypracovat objektivní zprávu ke stížnosti, kterou předložila Mezinárodní konfederace svobodných odborů o pracovní diskriminaci signatářů Charty 77.⁵ Charta 77 je připravena poskytnout Mezinárodní organizaci práce a takové její komisi, pokud by byla do Československa vyslána, veškerou dokumentaci o případech porušování úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání, kterou shromáždila, jakož i další vyžádanou pomoc.

dr. Jiří Hájek, Zdena Tominová, dr. Ladislav Hejdránek mluvčí Charty 77

· ČSDS, sb. Charta 77. – Strojopis, průpis.

¹ Mezinárodní organizace práce (MOP) přidružená u OSN vznikla roku 1919 jako organizace Společnosti národů s úkolem hájit zájmy pracujících, např. regulovat pracovní dobu, prosazovat mzdy zajišťující slušné životní podmínky, bojovat proti nezaměstnanosti, proti pracovní diskriminaci atd. Přípravuje mezinárodní úmluvy a schvaluje doporučení, jimiž se mají členské státy řídit ve své pracovní a sociální politice. Členem organizace byla Československá republika.

² Úmluva č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce stanoví zrušit jakékoliv zákonné ustanovení, ev. upravit jakákoliv administrativní opatření, která nedávají každému občanu stejnou příležitost v otázkách zaměstnání a povolání. Československo ratifikovalo úmluvu v roce 1964.

³ Mezinárodní konfederace svobodných odborů (MKSO) – International Confederation of Free Trade Union (ICFTU) – byla založena v prosinci 1949 v Londýně poté, kdy část odborových organizací odešla z ústředny Světové odborové organizace SOF. ICFTU je mezinárodní odborová ústředna pod vlivem západoevropských sociálnědemokratických odborových předáků. Sídlí v Bruselu a jejími členy je asi 135 odborových organizací téměř s celkovým počtem asi 83 milionů členů.

V srpnu 1977 zaslala Mezinárodní organizaci práce stížnost, v níž obvinila čs. vládu z porušování úmluvy č. 111, podle níž nesmí být nikdo propuštěn ze zaměstnání z politických důvodů. Jako důkazní informace o pracovní diskriminaci byly přiloženy k stížnosti části tzv. Bílého dopisu o Československu a dokumentace Charty 77 z 30. května 1977 (viz D16). Stížnost MKSO zaslaná MOP viz NA, f. ÚV KSČ, 02/1, 68. schůze předsednictva ÚV KSČ, 3.2.1978, čj. 3560/23.

4 Viz D7 (3.2.1977).

5 MKSO požádala správní radu MOP o jmenování vyšetřovací komise ve svém dopise řediteli MOP Francisu Blanchardovi (viz pozn. 3). MOP na svém zasedání 14. listopadu 1978 v Ženevě obvinila Československo, Polsko a SSSR z porušování konvence MOP č. 87 a č. 111. Vedoucí orgán MOP dále zveřejnil zprávu obviňující Československo z hrubého porušování lidských práv. Zpráva obnášela 64 stran. Rovněž MKSO vydala 17. listopadu 1978 komuniké s výzvou, aby Československo pracovním nediskriminovalo politické oponenty. Pražská vláda zaslala MOP neuspokojivé vysvětlení. MKSO v únoru 1979 ve svém Prohlášení vydaném ve čtrnáctideníku MKSO v Bruselu znovu kritizovala pražskou vládu z porušování konvence MOP (úmluvy č. 111/1958).

Plné znění: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 15, s. 9–11. Komentář: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-544, 1.12.1978.